

F. KULMER, *Crno u pokretu*

1887; *Nadpisi sredovječni i novovjeki na crkvah, javnih i privatnih sgradah itd. u Hrvatskoj i Slavoniji*, Zagreb 1891; *Fotografske slike iz Hrvatske i Slavonije* (tekst uz album snimaka Ivana Standla).

LIT.: T. Smičiklas, *Život i djela Ivana Kukuljevića Sakcinskoga*, Rad JAZU, 1892, 110, str. 110–204. — *Isti*, Ivan Kukuljević, *Spomen-knjiga MH*, 1892, str. 148–172. — D. Jurman-Karaman, I. Kukuljević, prvi konzervator za Hrvatsku i Slavoniju, *Zbornik zaštite spomenika kulture* (Beograd), 1955. — M. Despot, Ivan Kukuljević-Sakcinski i njegov rad u okviru »Društva za povjesnicu jugoslavensku«, Zagreb 1967. — M. Bertoša, *Interes Ivana Kukuljevića za istarske starine*, Forum, 1971, 1–2. Z. Ša.

**KULA**, tipološki najjednostavniji objekt koji je kao samostalna građevina ili u sklopu većega građevnoga kompleksa služio za obranu, zaklon ili stanovanje. K. je kronološki najstarija fortifikacijska građevina; ona gubi obrambeni značaj tek upotrebom artiljerije sred. XIX. st., ali je već i prije toga najčešće samo simbol staroga u sklopu dvorova i ladanjskih dvoraca.

K. je kao samostalna obrambena građevina ponekada bila ograđena zidom ili opasana prokopom i nasipom. Češće se nalazi u okviru utvrđenoga feudalnoga grada, kaštela pa i dvorca. Prema tlocrtu gradile su se kule kružna, četverokutna, trokutna ili mnogokutna oblika. Više kule gradile su se u doba romanike i gotike, a niže u doba renesanse. Osim za obranu i stanovanje, služile su kao skloništa vrijednih predmeta, spremišta municije i namirnica, tamnice i promatračnice. Često je kula kao glavni objekt obrane bila i posljednje njezino uporište.

M. Kru.

**KULA ATLAGIĆA**, selo Z od Benkovca. U sr. vijeku selo *Tiklić*. Iz crkvice Sv. Petra s obilježjima rane romanike (zidovi raščlanjeni arkadica-ma na konzolama) potječu ulomci kamenoga namještaja (Split, Muzej hrvatskih arheoloških spomenika). Crkvu Sv. Nikole sagradili su 1444–46. zadarski graditelji i na njoj je očuvan datum završetka gradnje (25. X. 1446).

LIT.: C. Fisković, *Zadarski sredovječni majstori*, Split 1959, str. 45. — I. Petricoli, *Prilog zadarskim graditeljima XIV i XV st.*, Radovi. Filozofski fakultet — Zadar, 1982, 20, str. 29–42. I. Pet.

**KULIŠ, Vatroslav**, slikar (Vidoši, 7. III. 1951). Diplomirao je na Akademiji u Zagrebu 1976. Usavršavao se u Parizu i Münchenu 1987. Slika zaoku-

pljen bojom i svjetlom, pretežito u ulju i gvašu a oslonjen na iskustva akcijskoga slikarstva i apstraktnoga ekspresionizma. Osnova je njegova slikarstva potez boje, u početku odmjerenoj (*Akvarij s morskom vodom*, 1981). Potez sve više dobiva na brzini a kolorit na žestini, povećavajući izražajnost slike (*San o prožimanju*, 1987). Eksplozivnim potezima, gušćim namazima boje i snažnim zračenjem svjetla pojačava napetost slike (*Sunce*, 1990; *Valovi duboke vode*, 1991). Poč. 90-ih godina radi kolaže koje upotpunjuje potezima boje (*Hrvatski Dürer*, 1993). — Samostalno je izlagao u Zagrebu (1969, 1980, 1981, 1985, 1986, 1988, 1989, 1990, 1991, 1993, 1995), Varaždinu (1979), Hvaru (1980), Karlovcu (1981, 1985), Münchenu (1987, 1990), Osijeku (1992), Madridu (1993) i dr. Bavio se grafičkim oblikovanjem i scenografijom.

ilustracija na str. 493

LIT.: V. Maleković, Vatroslav Kuliš (katalog), Hvar 1980. — Ž. Sabol, Vatroslav Kuliš (katalog), Zagreb 1980. — V. Bužančić, Vatroslav Kuliš (katalog), Velika Gorica 1985. — I. Zidić, Vatroslav Kuliš (katalog), Zagreb 1989. — *Isti*, Vatroslav Kuliš (katalog), Zagreb 1991. — B. Popovčak, Vatroslav Kuliš (katalog), Zagreb 1993. V. Fo.

**KULMER, Ferdinand**, slikar (Cap Martin, Francuska, 29. I. 1925). Studirao na Akademiji u Budimpešti 1942–45 (R. Burghardt) i u Zagrebu 1945–48 (O. Mujadžić, Lj. Babić). Položio specijalni slikarski tečaj kod Đ. Tiljka 1948–50; suradnik Majstorske radionice K. Hegeđušića 1950–57. Član grupe »Mart« od 1957, Galerije »Forum« od 1969. a od 1980. član HAZU. Od 1961. profesor na Akademiji u Zagrebu.

U početku slika stilizirane figuralne motive, u kojima sve manju pozornost pridaje sadržaju i značenju (*Glava*, 1955; *Intérieur*, 1956). Slikom *Admiral* 1957. započinje apstraktno razdoblje koje traje dvadesetak godina (1957–76). To je najsloženije razdoblje stvaralaštva unutar kojega se može razlučiti nekoliko faza. Površina slike je u početku tašistička (*Crveno i zeleno*, 1958), potom postaje monokromna i približava se informelističkome izrazu artikuliranih uravnoteženih odnosa zasićene materije i dinamičnoga poteza (*Plava slika*, 1960). Blizak je gestualnom informelu P. Soulagea i H. Hartunga (*Smeđa okomica*, 1964; *Na crvenom*, 1965). Nakon toga, preklapanjem bojom natopljena papira, platna ili svile, otkriva simetriju bezobličnosti. Kromatska redukcija s naglašenim tkivom kompozicije osobito se ističe na crtežima laviranim tušem (*Argonauti*, 1965; *Prosinac I*, 1967; *Slika na svili V*, 1968). Od 1970. prevladavaju znakovi i crtovlja kaligrafičkoga ispisa a ploha postaje poprištem otvorenih kolorističkih kontrasta i žive pikturalne arabeske (*Strukture ponavljanja*, 1970; *Velika kaligrafija*, 1971; *Ovoid I*, 76, 1976). Osamostalivanjem kaligrafskoga znaka te njegovim simetriranjem i diskretnim figuriranjem nastaju oblici koji pobuđuju heraldičke asocijacije (*Razapeti grifon*, 1976; *Jednorog — Pegaz*, 1976).

U sljedećoj neoekspresionističkoj fazi 1976–83. vidljiv je povratak početnoj konstrukciji *Glave* iz 1955. Površina slike je ispunjena nepravilno ritmiziranim znakovima u obliku slova Z ili V; u takvoj arhitekturi nazire se crtež, najčešće deformiran, snažna izraza (*Barbarossa*, 1975; *Monokini*, 1976; *Igra u vrtu*, 1978). Oko 1980. slika motive izvanredne kolorističke žestine,

F. KULMER, *Bijeg*





F. KULMER, *Pegazov vrt*. Zagreb, Moderna galerija

groteskne izobličnosti kojima naglašava izražajnost figura i dramatičnost radnje (*Pegazov vrt*, 1981, *Veliko križanje*, 1981/82, *Bjeginac*, 1983).

Od 1983. slika platna velikoga formata sadržajno vezana uz mit i alegorijske teme, prigušenim koloritom; brid crteža pretvara u snopove disonantnih boja, maniristički kombinira klasicizam s barokom i marginalizmima XIX. st. (*Velika zavjera*, 1983; *Dama s jednorogom*, 1984; *U vrtu muka*, 1986; *Ganimed*, 1987). Anakronistička faza traje do 1987, nakon čega slijedi kubo-metafizička faza u kojoj se vraća figuraciji i naraciji (*Velika Iza*, 1988; *Grifonova smrt*, 1989). Često se ironijom osvrće na modernizam, ili pak pop-artističkim pogledom na Picassa (*Vila misterija*, 1989) i Maljevičevu figuraciju (*Cvijet za Kazimira*, 1990).

U najnovijim radovima slijedi eklekticizam (*Minotaurus bijeg pred konjanikom*, 1993). Crtačka vještina i elegancija vidljiva je i u kostimografskim i scenografskim studijama za filmove *Seljačka buna* (V. Mimica, 1974) i *Šćepan Mali* (V. Bulajić, 1977). Objavio je grafičke mape *Osam serigrafija* (Zagreb 1958), *Tkanje od vremena* (uz esej J. Bratulića, Zagreb 1989) i *Preobražaj F. Kulmera* (s tekstom T. Ladana, Zagreb—Pariz 1990). Samostalno je izlagao na više od 300 izložaba.

LIT.: A. Glibota, Ferdinand Kulmer, Zagreb—Pariz 1990.

Ma. Bč. i R.

**KULTURA ŽARNIH POLJA**, jedinstvena kult. pojava kasnoga brončanoga doba (od ←XIII. do ←VIII. st.) nastala na prostoru Podunavlja, JI Alpa i S Balkana, odakle se širila i po sr. Europi sve do ruba Z Europe. Jedinstvo se očituje u dominantnom obredu spaljivanja pokojnika i pohranjivanja pepela u žare koje se ukapaju u jednostavne zemljane rake unutar prostiranih groblja, te u opće prihvaćenu sunčevu kultu. To je vrijeme najvećega dosega obrade bronce u prapov. Europi. Određene stilske varijacije osnovnih tipova keramičke i metalne ostavštine omogućile su izdvajanje više regionalnih kulturnih skupina, koje su pak osnova za uspostavu etničke strukture naroda starijega željeznoga doba. Na tlu Hrvatske poznate su četiri regionalne skupine. Najstarija je virovitička u sr. Podravini, Medimurju, dijelu Z Slavonije do podnožja Medvednica—Kalnik (Virovitica, Sirova Katalena, Moravče—Sesvete, Gređani—Okučani). Nasljeđuje ju na većemu dijelu savsko-dravskoga međurječja skupina Zagreb (Zagreb—Vrapče, Zagreb—Horvati, Bregana—Kosovac, Drljanovac). Posljednjem razdoblju kulture žarnih polja pripada skupina Velika Gorica, rasprostranjena u sr. Posavini, Pokuplju, Turopolju i Hrv. zagorju (Velika Gorica, Krupače, Treščerovac, Ozalj, Žamarije) te skupina Dalj u Baranji, I Slavoniji i Z Srijemu (Dalj, Batina, Vukovar, Šaregrad). Od keramičkoga posuda pronađene su velike trbušaste ili bikonične žare, zdjele zaobljena trbuha i razgrnuta oboda koje su služile kao poklopci žarama, plitke zdjele uvučena i široko kanelirana oboda, trbušaste amfore stožasta vrata s dvije ručke na trbuhu te zdjelice s visokom ručkom. Toj kulturi pripada i velik

broj ostava brončanih predmeta: srpova, keltova, igala, narukvica, najstarijih tipova fibula, britva, noževa, vršaka za koplja, mačeva, bodeža (Peklenica, Kloštar Ivanić, Tenja, Bizovac, Brodski Varoš, Miljana, Legrad, Batina, Šaregrad).

LIT.: K. Vinski-Gasparini, *Kultura polja sa žarama u sjevernoj Hrvatskoj*, Zadar 1973. — Ista, *Kultura polja sa žarama i njezine grupe*, *Praistorija jugoslavenskih zemalja*, IV, Sarajevo 1983.

T. T. G.

**KULUNDŽIĆ, Zvonimir**, književnik (Osijek, 16. I. 1911 — Zagreb, 27. XII. 1994). Osim kritika, studija i povijesnih radova s područja književnosti, pisao je i o lik. umjetnostima. Objavio članke o srp. umjetnicima u listu »Beogradske opštinske novine« (1939—41). S područja bibliografije (uključujući i umjetničku opremu knjige) objavio djelo *Knjiga o knjizi* (Zagreb 1951. i 1957). Istraživao stariju hrv. karikaturu.

BIBL.: Ignjat Job, ČIP, 1954, 13; *Ljepota knjige u opusu Ljube Babića*, *Bulletin JAZU*, 1960, 2—3; *Glagoljska štamparija XV—XVI stoljeća*, *Kosinj—Senj—Rijeka*, *Senjski zbornik*, II, Senj 1966; *Slikar Slavonije Iso Jung*, *Zbornik Đakovštine*, I, Vinkovci 1976; *Najstarije karikature u Hrvatskoj u jednom rukopisu s djelom Marka Marulića, s kraja XVI stoljeća*, ŽU, 1976, 24—25; *Ta rič hrvacka...*, Zagreb 1979.

Ž. Sa.

**KUMAN, Ante**, slikar i grafičar (Apatin, 13. III. 1902 — Zagreb, 9. VI. 1978). Studirao arhitekturu u Beču, diplomirao slikarstvo na Akademiji u Münchenu (H. Groeber). Usavršavao se u Rimu, Parizu i Münchenu. Bio je profesor na srednjim školama u Bjelovaru i Zagrebu. Radio u ulju i akvarelu figuralne kompozicije, mrtve prirode, portrete, pejzaže i vedute, brojne grafičke listove (drvorez, bakropis, bakrorez, litografija). Izlagao samostalno u Zagrebu 1928, 1929. i 1933. Izradio u bakropisu seriju portreta hrv. književnika.

P. C.

**KUMBATOVIĆ, Mila**, slikarica i kiparica (Omišalj, 17. VI. 1915). Završila studij slikarstva na Akademiji u Zagrebu 1939. Izgrađivala se na tradiciji postimpresionizma i cézannizma; uz pomoć geometrijske konstrukcije fiksirala pejzažne i arhitekturne značajke otoka Krka. Slikala mrtve prirode i portrete, pojednostavnjenih oblika i dinamičnih kromatskih ritmova i odnosa (*Portret Krčanke*, 1954). U kasnijem razdoblju približila se apstrakciji biomorfnihi asocijacija, oporih i monokromnih površina (*Slojevitosti kruga*, 1976). Bavi se mozaikom, radi objekte i skulpture u metalu. U Tvornici parnih kotlova u Zagrebu i Željezari u Sisku izvela ciklus *Industrijska skulptura* (1975—80), rabeći elemente strojeva i gotove tvorničke proizvode kao dijelove slobodnih trodimenzijskih konstrukcija (*Mali totem*, 1975; *Vladar*, 1978; *Kosa kugla*, 1980). Samostalno izlagala u Zagrebu, Krku, Rijeci, Beogradu i Parizu.

Ž. Sa.

**KUMROVEC**, selo u Hrvatskome zagorju. U rodnoj kući Josipa Broza Tita (građena 1860. kao prva zidanica u mjestu) smješten je od 1953. Memorijalni muzej maršala Tita, koji ujedno ima i folklorni značaj. Uz